

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโกชน อำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโกชน อำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรีและเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโกชน อำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี

กลุ่มตัวอย่าง กำหนดโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ ชาวพุทธกลุ่มวัยรุ่น ที่เข้าร่วมกิจกรรมการปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโกชน อำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี ในระหว่างวันที่ ๑๕-๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๗ พบว่าเป็นกลุ่มวัยรุ่นเพศชายจำนวน ๕๑ คน และเพศหญิงจำนวน ๑๑๙ คน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๑๗๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๖๔ สถิติที่ใช้ในการทำวิจัย ประกอบด้วย สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนสถิติที่ใช้ศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ สถิติการแจกแจงแบบทีชนิดที่เป็นอิสระจากกัน (t-dependent) และสถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (Analysis of Covariance : ANOVA) ถ้าปรากฏนัยสำคัญทางสถิติจะทดสอบค่าความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffé)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไป ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีสถานภาพโสด และ มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

๕.๑.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

การศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโกชน อำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี โดยรวม พบว่าอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะรับผิดชอบดูแลพ่อแม่ และสำนึกใน

ความกตัญญูทเวที โดยเข้าใจว่าคนเราจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ และเห็นด้วยกับแนวการอธิบายเรื่องกฎแห่งกรรมทางพระพุทธศาสนา

การศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันพบว่าวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโภชน์ อำเภอยะบะดา จ.พัทลุง มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่สูงกว่าเพศชาย และมีความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

การศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโภชน์ อำเภอยะบะดา จ.พัทลุง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าคนเราตายแล้วไม่เกิดอีก เชื่อว่านรกสวรรค์ไม่มีจริง และอาจยอมสละแม้ชีวิตของตนเอง เพื่อรักษาความถูกต้อง และเชื่อว่าเมื่อประสบเคราะห์หรือต้องการมีโชคกลาง จึงทำบุญนั่งสมาธิ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโภชน์ อำเภอยะบะดา จ.พัทลุง โดยรวม พบว่าอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะรับผิดชอบดูแลพ่อแม่ และสำนึกในความกตัญญูทเวที โดยเข้าใจว่าคนเราจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ และเห็นด้วยกับแนวการอธิบายเรื่องกฎแห่งกรรมทางพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับการศึกษาของ **พระครูไพศาล สุธิตฺต (สมชาย พึ่งสันเทียะ)** ได้ศึกษาเรื่อง “ การศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาต่อสถาบันพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนจังหวัดนครราชสีมา : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตการปกครองคณะสงฆ์ ” จากการศึกษพบว่า บุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนานั้น จะต้องมศรัทธา คือ ความเชื่อในเรื่องกรรม เชื่อเรื่องของการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อในเรื่องของวิบากแห่งกรรมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นความเชื่อขั้นพื้นฐานของผู้นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท ความสำคัญในหน้าที่ของศรัทธา คือ ศรัทธาเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีหน้าที่ ๒ ประการ คือ ทำหน้าที่ทำลายอสังขัตติยะ คือทำลายความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ความไม่เชื่อ ความไม่ศรัทธา ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่ศรัทธาปลงใจเชื่อ หากคุณสมบัติของบุคคลเรียกว่า อสังขัตติยะ หมายถึงบุคคลผู้ไม่มีศรัทธา ผู้ไม่มีความเชื่อ อสังขัตติยะนี้จัดเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งที่เป็นเครื่องปิดทางปัญญา ที่ตนไม่สามารถรับรู้เรื่องใหม่จากที่ตนเคยรู้ศรัทธาเป็นเครื่องกำจัดอสังขัตติยะได้ ตามพระพุทธพจน์ว่า ความเชื่อเป็นทางดับสนิทของบุคคลผู้ไม่มีศรัทธา เมื่อความเชื่อเกิดขึ้นความไม่เชื่อก็ดับสนิทหายไป การกำจัดความไม่เชื่อให้ดับหายไป จึงเป็นหน้าที่โดยตรงของศรัทธา เพราะคนที่ไม่มีศรัทธาในสิ่งใดเรื่องหนึ่ง เช่นเรื่องการทำบุญ คนที่เชื่อก็จะชอบทำบุญ

คนที่ไม่มีความเชื่อก็จะไม่ทำบุญ และการศึกษาของ**พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง)** ได้ศึกษาเรื่อง “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน” จากการศึกษาพบว่า ความแน่นอนของกรรม นักศึกษาธรรมะที่กล่าวว่าเป็นกฎธรรมชาตินั้น มักนำไปเทียบกับความแน่นอนของพืช กล่าวคือ พืชพันธุ์ใดก็ตามเมื่อปลูกลงไป在地แล้ว ก็จะผลิดอก ออกผลมาเป็นพันธุ์เดิมของตน โดยสิ่งแวดล้อมไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นพันธุ์อื่นไปได้กรรม ก็เช่นเดียวกัน เมื่อทำไปแล้วทั้งดีและชั่ว สิ่งแวดล้อมหรือกาลเวลา ไม่สามารถเปลี่ยนกรรมดีให้เป็นกรรมชั่ว และกรรมชั่วให้เป็นกรรมดีได้

การศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันพบว่าวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโภชน์ อำเภอยะบะดา จ.พิจิตร มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่สูงกว่าเพศชาย และมีความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ สอดคล้องกับการศึกษาของ**สุจิต พรศิริประสาธ** ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กฎแห่งกรรม : ศึกษาเฉพาะงานเขียนของ ท.เลียงพิบูลย์” จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ไม่ได้อ่านพระไตรปิฎก อีกทั้งมีความไม่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมเนื่องจากระยะเวลาการส่งผลของกรรมที่เป็นรูปธรรมไม่สามารถเห็นได้ชัดเจนนัก ถึงแม้ว่าการส่งผลของกรรมมีอยู่ซึ่งเกิดขึ้นทันทีหลังจากกระทำกรรมนั้น ๆ แล้ว แต่คนมักจะมองข้ามไป ทำให้คนหลงผิดทำกรรมชั่วกันมากขึ้น การเห็นผลของกรรมที่เป็นรูปธรรมจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ไม่น้อย ซึ่งเรื่องเล่าในพระไตรปิฎก ธรรมบทต่าง ๆ มีประโยชน์ในระดับหนึ่ง แต่เนื่องจากปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีการดำรงชีพในแต่ละสังคมมีความเปลี่ยนแปลงซับซ้อนมากขึ้นกว่าในสมัยพุทธกาล ทำให้ไม่สามารถเทียบเคียงเลียนแบบได้มากนัก งานเขียนของ ท.เลียงพิบูลย์ เป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งเรื่องของตนที่ได้ประสบและของบุคคลอื่นเกี่ยวกับการกระทำกรรมดีกรรมชั่ว ผลของการกระทำซึ่งสามารถมองเห็นได้เป็นรูปธรรมในงานเขียนของ ท.เลียงพิบูลย์ นอกจากจะเขียนถึงเรื่องกรรมแล้ว ยังเขียนถึงความลึกลับของวิญญาณ การเป็นห่วงใยคนไทย และเรื่องอื่น ๆ” และ**อัมพร หุตะสิทธิ์** ได้ศึกษาเรื่อง “กรรม ๑๒ และการให้ผล” จากการศึกษาพบว่า กรรมนั้นมีความแน่นอน การที่กรรมเป็นกฎธรรมชาตินั้น เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับพืชพันธุ์ ก็จะเห็นว่า เมื่อเราปลูกพืชพันธุ์ใดลงไป在地แล้ว พืชพันธุ์นั้นจะผลิดอก ออกผล ออกมาเป็นพันธุ์เดิมของตน เช่น ปลูกมะม่วง โดยสิ่งแวดล้อมไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นพืชพันธุ์อื่นได้ กรรมก็เช่นเดียวกัน เมื่อบุคคลกระทำลงไปแล้ว ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว สิ่งแวดล้อมหรือกาลเวลาก็ไม่อาจเปลี่ยนกรรมดีให้เป็นกรรมชั่ว และเปลี่ยนกรรมชั่วให้เป็นกรรมดีไปได้

จากการศึกษาทบทวนเอกสารการวิจัยข้างต้นสรุปได้ว่าหลักของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรม คือ การทำดีทำชั่ว ผลของกรรมดีและชั่วเป็น

ต้น บุคคลจะได้ดีหรือชั่ว ได้รับสุขหรือทุกข์ ก็เพราะกรรม หรือการกระทำของตนเองทั้งสิ้น หากเราไม่ดำเนินตามทางที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ แม้จะสวดมนต์หรือวิงวอนขอร้อง ก็ไม่อาจจะช่วยให้เราพบความดีและความสุขได้ ถ้ามนุษย์จะมีความสุขได้ด้วยความภักดีและวิงวอน มนุษย์เราก็ไม่ต้องหาอะไร เนื่องจากกรรมเป็นตัวแปรที่จะผลักดันให้ไปเกิดเป็นอะไรก็ได้ชีวิตของเราเดินทางไปในสังสารวัฏ กฎแห่งกรรมจึงมีความสัมพันธ์กันกับผลของกรรมอย่างแน่นแฟ้น จะเห็นได้ว่าเมื่อบุคคลมีกิเลสอยู่ การกระทำของเขาก็หาไร้ผลไม่และการสิ้นกรรมจึงหมายถึงการสิ้นสุดแห่งการเวียนว่ายตายเกิดนั่นเอง

การศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของวัยรุ่นที่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ วัดเขาสมโภชน์ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าคนเราตายแล้วไม่เกิดอีก เชื่อว่านรกสวรรค์ไม่มีจริง และอาจยอมสละแม้ชีวิตของตนเอง เพื่อรักษาความถูกต้อง และเชื่อว่าเมื่อประสบเคราะห์หรือต้องการมีโชคลาภ จึงทำบุญนั่งสมาธิ สอดคล้องกับการศึกษาของ **นักกร อาชะวะบูล** ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง “เจ้ากรรมนายเวร ” จากการศึกษาพบว่า หลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ เฉพาะกรณีเรื่องเจ้ากรรมนายเวร ที่ออกอากาศระหว่างวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ถึง ๓ มกราคม ๒๕๕๔ เพื่อวิเคราะห์ว่าการนำเสนอเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรม ถูกต้องตรงตามหลักพระพุทธศาสนาหรือไม่ ละครช่วยให้ผู้ชมเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักกรรม และมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตหรือไม่ เพียงใด และสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. กลุ่มตัวอย่างมีความรู้พื้นฐานทั่วไปในหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาและเรื่องของกรรมและกฎแห่งกรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยมในหลักคำสอนที่ว่า “ทำดีได้ดีทำชั่วไปชั่ว”

๒. ละครช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของกรรมและกฎแห่งกรรม ตามหลักพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น

๓. แนวความคิดและวิถีชีวิตหลังจากชมละคร เปลี่ยนแปลงไปในทางดีคือ คิดดี พูดดี และทำความดียิ่งขึ้น ด้วยเกรงกลัวบาป

๔. กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๙๐ มีความเห็นว่า ควรจัดสร้างละครโทรทัศน์ที่ใช้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนของเรื่อง ให้มากกว่านี้ โดยให้เหตุผลว่า โทรทัศน์เป็นสื่อสารมวลชนที่เข้าถึงประชาชนได้ง่าย รวดเร็ว ทุกเพศทุกวัย และทุกพื้นที่ ละครโทรทัศน์จึงจัดว่าเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่หลักธรรมอย่างได้ผลประการหนึ่ง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อว่าคนเราตายแล้วไม่เกิดอีก และเชื่อว่านรกสวรรค์ไม่มีจริง และอาจยอมสละแม้ชีวิตของตนเอง เพื่อรักษาความถูกต้อง ชีวิตจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับพรหมลิขิตเป็นสำคัญ และเชื่อว่าเมื่อประสบเคราะห์หรือต้องการมีโชคลาภ จึงทำบุญนั่งสมาธิ ตั้งน้มนวดเขาสมโภชน์ อำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี ควรเน้นกิจกรรมสร้างความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑.ศึกษาความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติกัมมัฏฐาน
- ๒.ศึกษาให้ความเข้าใจในเรื่องนรก – สวรรค์ มีจริง ยอมรับในกฎแห่งกรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก, ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. อรรถกถาบาลี . ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ

นายแพทย์สุวัฒน์ จันทรจำนง, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา,

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘๘.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๒.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) , กฎแห่งกรรม, (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์,

๒๕๔๙), หน้า ๒.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ดอก

หญ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๗.

พระราชสุทธินิพนธ์ (เจริญ ฐิตธมฺโม), กฎแห่งกรรมธรรมปฏิบัติ, เล่ม ๑๐ , (กรุงเทพมหานคร

: หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖๔.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓,

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

สุนทร ณ รัชชี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐๒.

แสง จันทรงาม, พุทธศาสนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊ค, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๒.

(๒) วิทยานิพนธ์

นางนัฏกร อาชะวะบูล, “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง “เจ้ากรรมนายเวร””, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๐.

นางสาวสุจิต พรศิริประสาธ, “การศึกษาวิเคราะห์กฎแห่งกรรม : ศึกษาเฉพาะงานเขียนของ ท. เลียงพิบูลย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๒.

พระครูไพศาลสุทธิคุณ (สมชาย พึ่งสันเทียะ), “ การศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาต่อสถาบันพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนจังหวัดนครราชสีมา : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตการปกครองคณะสงฆ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒)

พระมหานิกั สุวรรณดี, “การศึกษาวิเคราะห์หลักความเชื่อเรื่องระบบบรรณะของชาวฮินดูในประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวฮินดูและนักศึกษาศาสนาในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

พระมหาประศักดิ์ อคฺคปญโญ (ชั่งแสง), “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

พระมหาพิเชษฐ์ อีรว โส (ดอกกรัก), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน” , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓๔.

พระมหารัษฎร์ ธรรมโร (แสงสีสม) “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๙๒

พระมหาสมคิด ธีรธมโม (ทานะจิตต์), “การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาเซน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๙๕.

พระมหาสมชัย สิริวิฑูโน (ศรีนอก), “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๔๒-๓๔๓.

พระราชสุทธินาถมงคล (เจริญ ฐิตธมโม), กฎแห่งกรรมธรรมปฏิบัติ, เล่ม ๑๐ , (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖๔.

พระสรณสิริ ปชชลิต (โททอง), “ทัศนคติเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาดารานักแสดงและนักร้องสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๑.

พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง), “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๑.